

Christiana stu- ⁴¹⁶

diosæ iuuetutis institutio, per Chri-
stophorum Hegendorphinum,

De disciplina &

institutione puerorum Othonis
Brunfelsii Parænesis.

PARISIIS
Apud Mauricium de Porta.
M. D. XXXVII.

CHRISTOPHORVS
Hegendorphinus Paulo Lobaf-
fer suo S. D.

I Nuitus quidem, optime Paule, istam pie
iuuentutem instituendi rationem edo:
sed quid facerem? cum pueri mei rogare
dicam, an efflagitare, vt ederem, non desisterent
morem illis gessi, faxit Deus Opt. Max: vt tam
omnibus bonæ mentis iuuenibus proffit, quàm à
me pio sanè animo conscripta est. Copiosius ple-
raque tractari desyderabant: sed mihi in tantis
studiorum turbis, ad id tempus non erat. Non
dubito, quin plerique me & eloquentia & erudi-
tione longè superiores, verbosius istam comœ-
diam acturi sint. Mihi sat est protasin suppeditaf-
se: qui volet, catastrophem imponat. Tibi, mi
Paule quicquid est libelli, dedicatur: tum quòd
te amo plurimum, tum vt amoris erga te mei
habeas. Bene vale.

CHRISTIANA STV- diosæ iuuentutis institutio.

VVENTVTEM ESSE QVA

uis bestia intractabiliorem omnes con-

I queruntur: nec, vt quotidie experimur,

iniuria. Ecquis enim non videt, quàm

iuuētus ægre sub fræno currat: si iubetur

vt sobria sit, ipsa, temulentia se ingurgitat: si

hortatur vt rebus seriis nauet operam, ipsa cho-

reis, ludis spectaculorum intendit animum: si ex-

timulatur vt pecuniæ parcat, ipsa pecuniam pro-

fundit. Quid verò commemorem de scortatio-

nibus: quibus iuuentus, proh dolor, est deditis-

sima? Quid dicam de sermonibus, quos iuuenes

vltrò citròque cōferunt? Horreo dicere execra-

tiones illas quibus & se, & suorum capita deuot-

uent, detestatur, dum alter alteri vt passio

CHRISTI, suo capiti exitio sit, imprecatur

alter morbū illum regiū, vulgo morbum Valen-

tini vocant, suo cōgerroni optat. Et licet pleriq;

verberibus afficiantur, tamen cum primū verbe-

rum inflictus in cute dolere desierūt, ad ingenia

redeūt. Nō desunt publicæ leges, maximè in A-

cademiis, quæ iuuentutē à peccādi licētia deter-

rere deberent: sed quantum obsecro his legibus

proficitur? quantū si surdis fabula narretur. Me-

ritò igitur iuuentus quavis bestia intractabilior

esse cōqueritur. Sed vereor ne nō ista intractabi-

litas plerunque nō tã iuuentuti, quã parentibus;

Parētes , præceptoribus , quibus creditur , imputanda sit.
Præce- Etenim parētes filiū nudis verberibus ad bonos
ptores, in mores nolētē volētē adigere conātur: quòd si
tractabili his parū promouēt , filiū suæ pertinacie relin-
tatis iuue quunt. Præceptores nō aliā quā parentes disci-
tutis au- pulorum curā sumunt. si enim delinquent pueri,
thores. vel virgis in eos animaduertunt : vel si maiores
sunt, quā vt virgis cædi velint, obiurgant : vbi
nec verbis nec verberibus meliores fiūt iuuenes
suo ingenio relinquuntur. Cæterum quinā, obse-
cro, iuuenes vel bene viuere, vel si peccarint, ad
meliorē frugē redire possunt: dū nō pectus illorū
optimis opinionibus imbutū sit ? Sic enim ferē
viuimus, vt sunt opiniones, quas nobis veras esse
se persuademus. Accedit huc, quòd cū propter vi-
tias vires humanas ex geniali protoplatti pec-
cato, homines citius ad mala quā bona propē-
deant: alia profectò via iuuentus tractanda est,
vt vitia pertesa, virtutum studio capiatur . Nec
enim est quod animū inducamus nostrū, nos vel
fustibus vel virgis à iuuetute extorturos vt recta
faciat. Malo coactus qui suum officium facit:
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet.

Terētius Si sperat fore clām , rursus ad ingenium redit.
in Adel. Ecquid igitur opus facto erit , quo à iuuentute
impetretur, vt quod se dignū est, faciat? Mea hec
est ratio, & parentes & præceptores, iuuentutē
Fruētus nulla alia re quā diuino verbo domare posse.
verbi dei Principio Verbum dei, Deū ob oculos ponit. Do-
primus. cet enim hominem sola diuina misericordia per

CHRISTVM seruari **Ad Romanos 3**, Iusti-
 ficamur autē gratis per illius gratiā, per redēptio-
 nē, quæ est in **CHRISTO IESV**. **Psal. 30**, In
 iustitia tua, hoc est in misericordia libera me do-
 mine. Deinde vbi deum ob oculos nobis posuit
 erudit nos, hoc est immittit crucem, mortificat
 sensum carnis. **Isa. 8**, Sicut in manu forti erudi-
 uit me, ne irē in via populi huius. z. **ad Timoth.**
3, Omnes qui volūt piē viuere in **CHRISTO**:
 persecutionē patiūtur. Postremo, verbū illud **τοῦ**
θεοῦ cum cruce, obseruationē sui adfert. **Plutar-**
chus (liceat mi hi sacra cū prophanis cōparare)
 scribit de **Telepho**, quōd vt **Achillis** hasta vulne-
 ratus sit ita quoque eadem hasta vulnus curarit
 Hoc verbum illud Dei quoque fecit, nam vulne-
 rat, & mox vulneribus medetur. Crucē adfert,
 & crucem tolerabilē reddit. Omnia enim quæ
 scripta sunt, ad nostrā consolationē scripta sunt,
 vt per patientiā, & consolationem scripturarum
 spem habeamus. **Ad Romanos 15**, Et hoc est
 quod sui curam pectoribus nostris ingerit. Vul-
 go dici solet, Hominem sese ad arborē istam de-
 flectere, quæ ramorum opacitate vmbra faciat,
 quo significatur illius rei curam haberi, quæ no-
 bis opituletur. Verbum illud cum vnicum sit in
 cruce nostra remediū, meritō obseruatur, meri-
 tō excolitur. Accedit his cōmodis & illud quōd
 verbū Domini prudentiam spiritus nos docet,
 quæ actiones externas gubernat, quæ de rebus
 externis prudenter iudicat, denique quæ omnis

Secūdus
fructus.

Tertius
fructus.

ἡ ἀφορι-
σμῶν.

bus cupiditatibus contemptis, spretis, solius diuinae voluntatis rationem habet: nihil, quod sibi cordi est, affectat. Quis nunc non intelligit solū Verbum Domini iuuentutem tractabilem facere posse, siquidem illud Verbum, præterquā quod docet quid hominē Christianū deceat, energiā quoque tacitam præstandi quod docet, suppeditat, adeo quod homo non vlla vel mercedis spe, vel formidine poenæ, sed vltro & gratis quod dignū sit professione sua, faciat. Quod cum ita sit, & parentum & præceptorū erit officium, teneris puerorū mētibus, efficaces illos diuini Verbi succos istillare, quos si imbiberint, mirum ni tractabiliorē iuuetutē habituri sunt. Isaia 55, *Quomodo descendit imber, & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare facit, & dat semen serenti & panē comedēti, sic erit Verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuū, sed faciet quodcunque volui, &c.* Hinc est quod Paulus Ephesios capite vltimo hortatur, vt accipiant gladium spiritus, qui est Verbum Dei. Nulla enim alia res est, qua homo vel ad vitam suā formadā vti possit: nihil aliud quo ignita diaboli verba extinguere valeat, præter vnū Verbum Domini. Verba hominum, vitā quidē formant, sed hypocriticā, ad diaboli verō insultus propulsandos, tantum faciunt, quantum fulgur ex peluicamans ad profligandā instructā aciem. Pluribus hīc immoraret, nisi vereretur ne quis illud in

me iacerē posset , ἐν τῇ μεσιμβρίᾳ τὸν λύχνον.
 Ego certe, ne non meo officio faciā satis, primū
 quædam è Sacris literis petita, iuuenibus propo-
 nam: ad quæ si iuuenes studiosi vitam composue-
 rint, non dubium mihi est quin tractabiliores
 sint futuri. Initio leges τοῦ δεκαλόγου propo-
 nam, partim quod Deus Deutero. 10. iubeat popu-
 lum suum vt verba legis filios suos doceant vt il-
 la meditentur, partim quod ex illis legibus iuue-
 tus Christianæ vitæ rationē cōsequi potest. hic
 enim quid Deo, quid proximo debeat, docebitur,
 Obiter quoque quibus in baptismo votis
 Deo obstrigamur, admonebo. Deinde, studia quæ-
 dam iuuenum priuata ostendam, Postremò à vī-
 tiis, iuuenibus Christianis indignis, iuuenes de-
 hortabor.

T A B V L A D E C A L O G I .

Lex, est cognitio peccati, Ad Romanos 3.

EX ODI X X.

Lex prima.

Non habebis deos alienos coram me, hoc est
 vni deo fide, vnum deum dilige, vnū deū time,

S E C V N D A .

Caue ne nomen Dei temerè vsurpes, hoc est,
 nomē De laudibus tolle: tā in prosperis quàm in
 in aduersis rebus. si in periculis versaris, confuge
 ad nomen Domini velut ad ἱεράν ἀγκυραν, vt
 Græci dicunt.

T E R T I A .

Sabbatum sanctifica, hoc est, Deum in te ope-
 rari finito.

SEQV VNTVR LEGES: QVAE
QVID PROXIMO DEBEA-

tur, docentur

PRIMA:

Honora patrem & matrem, hoc est, parentibus tuis, magistratibus, superioribus tuis obtempera, illos reuerenter cole, illos reuerenter time: patres tuos, ubi egere videris, cibo potuq; subleua.

SECUNDA.

Ne occidas, hoc est, ne sis bilinguis, ne te amicum cum lingua simula, ne in pectore similitatem alii: si amas, ex corde ama. Ne proximo inuideas, ubi illius res crescere videris. Ne proximi famam auro carbone notes. Ne in absentem couitiosus sis ne iram, ne similitatem cum illo exerceas.

TERTIA.

Ne adulterium exerceas, hoc est, Cohibe oculorum petulantiam, comprime obscenitatem verborum, Ne cydenico gestu, vel foeminam, vel puellam in amore turpem allice. Ne spurcis cogitationibus aestues.

QUARTA:

Non facies furtum, hoc est, Proximum tuum opibus, consilio, eruditione, & (vt in pauca redigam) quacunque re poteris, adiuua. Da omni petenti abs te mutuo, etiam citra omnem spem recuperandae pecuniae.

QUINTA.

Ne loquaris falsum testimonium, hoc est, Ne mendaciis os tuum scateat. sermo tuus sit, sic sic,

non non, te candidum, te dexterum illis, quibus cum congrederis, ostende.

S E X T A.

Non concupiscas domum proximi, ne vxorē, ne in mala ruas, Rerū terrenarum sis negligens: quæ sursum sunt curato.

Ex his legibus discit iuuetus quid Deo debeat. debet verò Deo fidem, laudem, tolerantiam eius operum. Discit & quid proximo debeat, nempe charitatem, quam qui seruat, legem impleuit. Si quidem illa, non adulteraberis, non occides, non falsum testimonium dices, non concupisces, & si quod aliud præceptum in hoc sermone summam comprehenditur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi, malum nõ operatur. Ad Romanos 13.

I N B A P T I S M O H I S V O T I S deo obstringimur.

Ego renuntio diabolo, & omnibus operibus eius. Credo in Deum patrem omnipotentē, creatorem cæli & terræ.

Credo in I E S V M C H R I S T V M vnicū filium eius. Credo in spiritū sanctum sanctā ecclesiam catholicam, sanctorū communionē, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & post hanc, vitam æternam.

Hic locus postulat, vt obiter iuuet uti & symbolum apostolicum, & Dominicam orationem exponā, illud, vt quid, & cui credat, probè sciat, hanc, vt quid oret, compertum habeat.

EXEGESIS PARAPHRASTICA symboli apostolici.

Credo in deum, & illum quidem clementissimum patrem, omnium rerum & in cælo & in terra conditorem. Credo & in Iesum Christum unicum filium eius. nos enim nascimur filii iræ, adoptamur verò inter filios Dei per fidem quæ est in Christo, qui nostro nomine, citra virile operam, de spiritu sancto in utero purissimæ virginis conceptus, ex eadè virgine natus est, Filius hominis fit Christus, ut nos filios Dei reddat. Nascitur ex purissima virgine, ut nostras sordes diluat. Patitur sub Pōtio Pilato propter scelera nostra. Crucifigitur delecto chirographo, quod erat contrarium nobis per decreta: & illud sustulit è medio. Ad Col. 2. Affixus cruci moritur, ut per mortem, vitam in lucem produceret, ac immortalitatem per euangelium. i. Timoth. 1. Sepelitur ut nos cum illo sepulti per baptismum in mortem, in nouitate vitæ ambulemus. Ad Ro. 8. Descendit ad inferna, ut inferni tyrannidem expugnaret. Ad Ro. 4, Tertia die victor mortis, inferni, diaboli resurgit, propter iustificationem nostram, ut qui credimus in eum, non pereamus, sed habeamus vitam æternam, ut & nos in illo vincamus mortem, infernum, diabolum. Iohan. 3. Ascendit ad cælos, ut illic apud patrem intercedat pro peccatis nostris. vnus. n. mediator est Dei & hominum, qui est Iesus Christus. Ascendit ad patrem ut dona hominibus impartiret. i. Tim. 2. Ascendit ad patrem, ut & nos in ipso ascendamus. Ephe. 4. Ascendit ad

cælos, sedet ad dexteram Dei patris, patri æqualis, cum patre omnipotente omnipotens filius, Deus benedictus in secula seculorū. Amen. Qui tēpore, quo sibi visum fuerit, iudex aderit tam vi uorum, quos repentinus eius aduentus deprehendet, quàm mortuorum, qui ad vitam reuocantur.

Credo in spiritum sanctum, verum deum, & à patre & filio promanantē, qui sanctificat omnia, extra quē est sanctū nihil. Credo sanctam ecclesiā catholicā, quæ est cōmunio sanctorū credentiū in Christum, qui est caput sanctorū. Sanctam quidē ecclesiam credo, quòd à spiritu sancto gubernetur. credo istam ecclesiam à Christo accepisse clauēs, potestatem ligandi & soluendī peccatorum, quæ est per redemptionem sanguinis christi, qui nobis à Deo datus est redēptio, iustitia, sanctificatio. Iohā. 6. Credo carnis resurrectionē. Credo omnes homines corpore isto, quo iam vtuntur, sepulto, à vermibus terræ corrosō, vel quoquo tandem modo, corrupto, ad vitam resurrecturos. Ad Ro. 3. Credo & post vitam, quæ est bulla, vitam æternam quæ est per Christum, qui vnā cum Deo patre, spiritu sancto Deus per omnia secula seculorum.

PARAPHRASIS DO-
minicæ orationis.

O benignissime pater, & quidem pater cōmunis omnium nostrum qui in te credimus, qui in

cælis à nobis filiis tuis, tam longe peregrinaris,
da quæso, qui tuus est in nos filios credentes af-
fectus, vt nomen tuum sanctificetur, vt quicquid
dicamus, faciamus, cogitemus, audiamus in tuam
gloriam transcribatur, vt nomē tuum in nobis
fiat sanctum. Eripe nos obsecro è regno Satanz
regno omnium vitiorum, & transfer nos in re-
gnum tuum, regnum virtutum omnium gratia-
rum. T u a in nobis fiat voluntas, nostra volūtas
admodum vitiata est, adeò vt nihil nisi quod ti-
tillet, quærat, proinde tua fiat voluntas, tu nobi
scū, quicquid tuæ maiestati arriserit: si voles nos
miseros, opulentos, fiat tua voluntas, non aliter
nobiscum in terris, atque in cælis, cum cælicolis
tuis. Panem nostrum quotidianum, panem Euan-
gelicæ doctrinæ, panem corporis C H R I S T I
da nobis, qui in hac scelerum lerna, inter tantas
cruces sine tuo pane durare non possumus. Da
verò nobis quotidie, quotidie enim nos ià à car-
ne, iam morte, iam diabolo delassamur, refocilla
ergo nos quotidie purissimo Euangelii pane, pa-
ne corporis C H R I S T I, qui nos se vno si-
dere faciat, O pater, cum scias, quàm nemo
nostrum non multis obnoxius peccatis sit, re-
mitte noxas nostras, veluti remittimus illis, qui
aduersus nos delinquent. Et ne nos inducas in
tentationem, ne sinas nos vinci machinis tenta-
tionum. Sed libera nos à malo, ab omni quod
nobis malum dare potest. Amen.

PARAPHRASIS DOMINICAE
orationis Philippi Melanchthonis.

Nihil maius, nihil efficacius oratione, id quod
CHRISTVS testatus est, Quicquid petie-
ritis, &c. Porro oraturos oportet sic affectos esse
Primum accendi promissione, Petite, & dabitur.
vt sentiant hanc esse voluntatem dei, qui velit exaudi-
endo testificari de se apud nos, & fidem nostram
corroborare. Hic est verè experiri voluntatem
patris erga nos.

Huc non peruenit iustitia mundi, aut hypocrisis
operaria, quam prudentia mundi, pietatem inter-
pretatur.

Deinde necesse est cor cernere, & sentire se
egere iuxta illud, Esuriètesimpleuit. Quid enim
petas, si te egere nõ existimes? ὕψω ὀκίποις est me-
ra, simulare preces: & fastidire, aut saturum esse:
& contemnere dona Dei, quæ petas.

PATER NOSTER.

Cum patrem vocas, fidendum est verè, quòd
te respiciat, quòd curæ sis ei.

QVI ES IN CAELIS

Esse in caelis, est implere omnia, regnare, præ-
sto adesse, alere, & gubernare, & vegetare omnia

Hic locus ad cognitionem creationis pertinet
Porro cognitio creationis est verè sentire, non
imagimaria phantasia, Deum adesse opitulatorè
alentem, seruantem, &c.

Hæc cum cor sentit, tū demū intelligis quid in-
terfit inter humanas de Deo opiniones & fidem

SANCTIFICETVR.

F Sicut primo præcepto exigitur vt cognosca-
mus Deū, ita primum hîc precamur vt cognosca-
mus. Et verbum S A N C T I F I C E T V R,
significat id quod cognoscatur.

Quomodo? Nos pro nostro iudicio & ratio-
nis arbitrio fingimus Deum nec verè iudicantē,
aut seuerè vlciscentē, nec tã propinquū opitula-
torē, quã est re vera. Sic cogitat ratio, Non iudi-
cat tam crudeliter quã fingunt: non iuuat nos tã
benignè quã polliceri videntur Sacræ literæ,
Rogamus igitur vt ostendat nobis quàm sit ve-
rè seuerus iudex, quomodo damnet, nostra abii-
ciat. Quàm sit item propinquus seruator, opitu-
lator. Huc pertinent preces in psalmis: vbi ro-
gatur, vt vultum suum illustret super nos, id est
ostendat nobis.

ADVENIAT REGNVMTVM.

Id est, tu regas nos. Valde inepti sunt, qui ima-
ginantur C H R I S T I regnum ad mortuos tã-
tum pertinere, cū dixerit Paulus, traditurum re-
gnū patri C H R I S T V M post iudiciū. Ergo
interea regnat, hoc est in viuis, id quod monet
propheta, Sedere C H R I S T V M in throno
Dauid: hoc est præsentis iam regere. Precamur
itaq;, vt cū Satan princeps mūdi, iã hūc, iam illū
subigat, excæcet, &c. Christus nos regno Sata-
næ ereptos, regat, ducat: ne temerè labamur, et
ferri in regnum filii Dei ex regno tenebrarum:

FIAT. VOLUNTAS TUA IN
terra sicut in cælo.

Id est, Fiat vt tibi obtemperemus, quemadmodum in cælo angeli obtemperant. christus, porro hæc opponit Ioannis ultimo, Alius accinget te, & ducet quò non vis. nos pro nostro iudicio & ratioe aliàs aliã viuendi agendique rationẽ inimus. Precamur autem vt potius Dei voluntas de nobis fiat, quàm nostra. Nihil est miserabilius, quàm in omnibus rebus faciendis aut suscipiendis, consilio carnis vti.

Debemus esse vasa in quibus operetur Deus: nõ debemus eius voluntatẽ consiliis anteuertẽre Sic. **C H R I S T V S** nõ vlciscitur se, sed permittit voluntati patris. Sic Paulus nõ proficiscitur ad Macedones nisi vocatus. ne morti quidẽ se obiicit, donec videt esse volutatẽ Dei, Iosias bellũ suscipit, quanquã sanctus rex, præuertẽs voluntatẽ Dei: quare infœliciter succedit. Et hac de re præcipit Paulus, Quicquid fit non ex fide, peccatũ est, id est, nihil est suscipiẽdum quod nõ confidas Deo probari. Bonũ est viuere in deserto, at quĩ scis vtrum Deus approbet?

PANEM NOSTRVM Quotidianum

Id est omnia quæ sunt corpori necessaria, eruditionem, famã bonã, victum, valetudinem, &c. quorũ fit mêtio, Matth. 6, hæc omnia addentur. Sed hĩc vide qualem velit esse fidẽ in nobis, ne spe quæ sentiat verẽ illa diuinitus dari iuxta illũ Matth. 6. locum: & Psal. Tu das escam, &c.

Porrò hic explora pectus tuum: planè senties
ita statuere pectus, hæc vel fortè obuenire vel
parari humana industria.

Hanc impietatem damnat ac iudicat Euange-
liū: quare frustra orabis si fides desit: si negat pe-
ctus, illa à Deo dari.

DIMITTE DEBITA.

Quum petimus dimitti debita, sentiendum est,
verè velle Deum ignoscere nobis. Hic te rursus
admoueo impietatis tuæ: nā cordi nihil minus
persuaseris, quàm verè Deum seriò ignoscere.
Propterea & signum adiectum est, quo testatur
Deus de sua voluntate, in quo confirmat imbec-
cillitatem & diffidentiam nostram: Quod signū
Remittenti remittuntur.

NE NOS IN DVCAS IN tentationem.

Hic memineris loci τοῦ πειρασμοῦ, Diabolus tā
quam leo rugiēs circuit, quærens quem deuoret.
Ergo cum huusmodi insidiis vallati sumus, pre-
camur, ne labi nos sinat pater. Præcamur autem
non vt ne tentemur, sed ne in tentatione succum-
bamus: quemadmodum Iob seruatus est.

SED LIBERA NOS A MALO.

Rogamus eripi ab omnibus mundi malis, &
versari in malis mundi profiteremur. Amen.

QVIBVS STVDIIS IUVENES occupari debeant.

Hic nō opus est recēdere prophana studia, quibus
iuuentus se exornare debet: cū Fabius, Rhodolus

phus Agricola, Erasmus, optimarum literarum principes, multis libris copiosissime persequantur. Nos ea tantum referemus, quae ad excolendam vitam formandosque mores faciunt.

PIETAS.

In primis puero curae sit pietas, quae est rectus Dei cultus, qui constat fide, amore, spe, erga Deum indubitatissima. De pietate ita loquitur Paulus, pri. ad Thimot. 4. Exerce : temetipsum ad pietatem: nam pietas ad omnia utilis est, ut quae promissiones habeat vitae praesentis, & futurae.

SACRARVM LITERARVM studium

Iuuenis Sacras literas nocturna verset manu, versetque diurna: simul quod nihil ad confirmandas conscientias melius sit: simul quod ex his aduersus omnia vitiorum genera, praesentissimam antidotum reperiat. Si te vexat vesana libido, utilis erit locus Pauli prima ad Corinth. 6, Fugite fornicationem: omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est. sed qui scortatur, in proprium corpus peccat. Et ille, prima ad Thessalonicenses quarto, Haec est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis a scortatione. Hi & similes loci saeva libidinis incendia restinguent. nec enim literae Sacrae moent solum: sed & robur faciendi, quod moent per spiritum sanctum suppeditant. Quod si prorsus libidini nullis Sacris literis imperare potes, duc uxorem: melius enim est γαμήνωαι, quam

ὑποῦσαι, vt Paulus prima ad Corinthios 7.
inquit, Si te linguæ petulencia, linguæ obscœni-
tas sollicitat, reputa quod dixerit CHRISTVS,
De omni verbo otioso rationem reddetis. Reuo-
ca in memoriã quod scribit Paulus ad Ephesios
quarto, Omnis sermo spurcus ex ore vestro ne
procedat: sed si quis est bonus ad ædificationem.
Si ludibundi tui sunt oculi, si mulierum & virgi-
num amoris illices, reputa illud quod dixit I E-
SUS CHRISTVS Matth. 5, At ego dico
vobis quòd quicūq; aspexerit vxorẽ alterius, ad
concupiscendã eam, iã adulteriũ cum ea cõmisit
in corde. Ad Paulus prima ad Corinthios sexto
dicit, Neq; scortatores, neq; adulteri, regni Dei
hæreditatem accipient. Si lubenter ebrius es, co-
gita quod CHRISTVS Lucæ vicesimo 1.
dicat, Ne grauẽtur corda vestra crapula & ebbri-
etate. Succurrat illud Pauli prima Corinthiorũ
6, Ebriosi, regni Dei hæreditatem nõ accipient:

STVDIA VOCATIONIS.

Ioannis vltimo dicit CHRISTVS ad Petrũ
sollicitum, quid iam cum Iohãne futurum esset,
Si cum velim manere donec veniam, quid ad te
tu me sequeris. Paulus prima ad Corinthios 7.
Vnusquisque in eo, in quo vocatus est, maneat.
hi loci nihil aliud volunt, nisi vt quilibet suæ
vocationis curam sumat. Si iuuenis es, si huic vel
isti studio destinatus, tuæ iuuentutis, tui studiũ
rationẽ persequare, vt cum diligentissimè. Iuue-
tutis verò sic rationem habueris, Si deũ patrem

omnium misericordiã imploraueris, quo per spi-
ritũ suũ vitã tuã ab omni labe impollutã custodi-
at. Iuuentutis rationem habebis, si caueris ne ma-
lorũ contubernio corrũparis: ne mulierũ astu ad
prauã libidinẽ alliciaris, quæ & te perdat, & pa-
trimoniũ effundat. Studii verò curã habere vi-
deberis, si vel medicinã, vel iurisprudentiã, vel
denique sacre Theologiã studio destinatus, to-
tus in hoc sis, vt parentum expectationi facias sa-
tis. Porrò si & vitæ rationẽ, & studiorũ curã ha-
bueris, credes te tã Deo placere, quã si quotidie
ἐπιλυούσῃν totũ Psalteriũ pernumerares. Ec-
clesia. 9, Omni tẽpore sint vestimẽta tua cãdida
hoc est, oĩa quæ facis, in fide facito, vt Paul. expo-
nit, persuasus hæc deo placere, quã quæ maximẽ

OBSERVATIO HOMINVM

Iuuenes, seniores vt patres obseruent: iuniores
vt fratres: mulieres natũ grandiores, vt matres:
iuniores vt sorores, cum omni castitate honorabũt
& viduas, quæ verẽ viduæ sunt, prima ad Ti-
motheũ quinto. Nõ opus est hĩc admonere iue-
nes, vt parentibus, præceptoribus obtẽperent, his
iustũ honoris pensum persoluãt, cũ supra in τοῦ
δικαλόγου legibus ea & doceantur & iubeantur
QVORVM consuetudo vitanda.

Hic omitto varias prophanorũ scriptorum sen-
tẽtias, quæ docent, nos tales esse, quales illi sunt,
quibus cum congregimur. Audiamus CHRIS-
TVM, quorum cõtuberniũ nos fugere velit,
Matth. septimo, Attendite à falsis prophetis. Et

Lucae duodecimo, Cauete à fermento Pharisaorū quod est hypocrisis. Hic discant iuuenes quorū in primis consuetudinē, quorum doctrinam visitare debeant, nempe ΙΕΥΣΟΠΥΡΟΦΗΤΩΝ . hoc est illorū qui se prophetas quidē, hoc est, veros verbi diuini interpretes ostentant, sed nihil minus sunt, quā̄m quod pollicentur Visionem enim mēdacem, & diuinationē fraudulentā & seductionē cordis sui prophetant. Iere. 14, Docet & cauedum a fermento Pharisaorum, hoc est, doctrina falsa, corrupta. Nihil enim pestilentius peruersa doctrina, vt quæ optimam partem hominis, cor, inficit, quo infecto, totus homo nihil se dignum vel dicit, vel facit. Fugiet Iuuenis illorum commercia, quibus non nisi de Venere, scortatione sermo est, hi sanē, veluti Cetas nubes, ita & illos quibuscū rem habent, in eadem spurcitiam attrahunt. Exemplis vterer, nisi res ipsa ostēderet multo verius esse, quā̄m vellemus. Nec multum rei habebit cum illis, qui non nisi bella iactant, quibus citius Mars quā̄m Pallas in ore est. Breuiter, illos declinabit, qui se non meliorem, sed deteriorem facere possunt.

L I N G V A.

In primis cūret Iuuenis vt lingua sua commode vtatur. Vt olla tinnitu, ita ex lingua cor hominis cognoscitur, Paulus ad Ephesi. 4, Omnis sermo, inquit, spurcus ne ex ore procedat, sed si quis est bonus, ad ædificationes. Auditis Iuuenes sermones spurcos non proferēdos, quod mentē

aliorum quibus cum sumus, offendat. Scitē enim Poeta quidā dixit, Verba mouent animos. Loquendus verò sermo bonus ad ædificationē, hoc est loquendū est illud, quod in rem proximi esse potest, veluti est sermo de Sacris literis, de honestis literarum studiis, hic sermo bonus est, hic sermo, *ὀικοδομη*.

EXECRATIO.

Hic horreo dicere de execrationibus, quibus Iuuenes se iuxta ac aliorū capita deuouēt. Inter alias verò execrationes, illa est facile horribilissima, Das mich, das dich, gots marter schende. O bone I E S V, debētne tua passio nobis opprobrio esse, quæ omnem gloriā inuexit? A page cū istis nebulonibus, qui salutare illud *ελασηριον* vt Paulina voce tar, in suum aliorūque interitū vertūt. Animaduertitur legibus imperatoriis in illos qui maiestātē regiā lædunt. Ecquur non etiā in illos nefarios publicis legibus animaduertunt magistratus? qui regem regum, dominorum dominum I E S V M C H R I S T V M, tam magna execratione dehonestāt? Moses non vult vt maledicatur principi populi, ecquur nōs illos maledicos C H R I S T I in vrbe toleramus? Prætereo hīc alias execrationes, quæ non parū quoque horribiles auditu sunt. At Iuuenes boni, meminert illius, quod Paulus ad Ephesios quarto scribit, Maledicentia tollatur de ore vestro. & illius ad Colossenses tertio, Omnem deponite maledicentiam de ore vestro.

INSIGNES LOCI E SCRIP-
pturis sanctis.

Ad Romanos 4,

Qui traditus fuit propter peccata nostra, &
excitatus propter iustificationem nostri.

Ad Romanos 6,

An ignoratis, quod quicumque baptizati sumus in
CHRISTVM IESVM, in mortē eius ba-
ptizati sumus: Sepulti igitur sumus vnā cū illo per
baptismū in mortem, vt quemadmodum excita-
tus est CHRISTVS ex mortuis per gloriā
patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Iohannis 3,

Qui credit in me, non condemnatur, qui vero
non credit, iam condemnatus est: quia non cre-
dit in nomen vnigeniti filii Dei.

Iohannis 14,

Ego sum via, & veritas, & vita. Nemo venit
ad patrem nisi per me.

Eodem capite,

Non relinquam vos orphanos,

Iohannis 15,

Vos amici mei estis, si feceritis, quæcumque ego
præcipio vobis.

Iohannis 16.

Quæcunque petieritis patrē in nomine meo,
dabit vobis.

Prima ad Corinth. 1.

Ex eodem autem vos estis in CHRISTO IE-
SV, qui factus fuit nobis sapiētia à Deo, iustitiæq;

& sanctificatio & redemptio.

Prima ad Corinth. 7.

Propter supra vitanda, suā quisque uxore habeat

Ad Galat. 2,

Et nos in CHRISTVM IESVM credidimus vt iustificemur ex fide CHRISTI, & non ex operibus legis. Propterea quod non iustificabitur ex operibus legis omnis caro.

Ad Galat. 6,

Inuicem alii aliorum onera portate, & sic complete legem CHRISTI.

Iacobi 2,

Quemadmodum corpus absque spiritu mortuum est, ita & fides absque factis mortua est.

Ad Roma. 12,

Precationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes, bene loquamini de iis, qui vos insectantur. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus.

Ad Roma. 13,

Omnis anima potestatibus excellentibus subdita sit. Non enim est potestas, nisi à Deo.

Matthæi. 22,

Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

Prima Petri 2,

Christus afflictus est pro nobis, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.

Prima ad Corinth. 15,

Absorta est mors in victoriam. Vbi tuus mors

b.iiii.

aculeus? vbi tua infernē victōria? Sed deo gratia
qui dedit nobis victoriā per dominum I E SVM
CHRISTVM.

AD CHRISTVM ORATIO.

Vulnera~~is~~, flagra, crucem qui pro me Chrifte
tulisti
Fer mihi præsentem tempore mortis opem.

*Qui defertur ab eis, ut inno
et in hunc modum dicitur, huiusmodi p...*
Unus est enim deus, qui vult adorari & coli so-
lus, qui solus ministrat omnibus omnia.

DE DILIGENTIA ADHIBEN- DA IN LVDO.

Libenter ausculta.

Et quod agis, toto pectore agito.

Responde verecunde.

Praua non mordicus confuta, sed verecunde.

Ante omnia caue, ne merito vapules,

Ne quid dicto factove vel præceptorem offens-
das, vel sodales tuos.

Disputantem contra te, magis doce quam vince

Lectione assidua, pectus tuum bibliothecam fac

CHRISTI.

Ab infantia discite sacras literas.

Pro lectione quotidiana pensum fixum habeto.

Neque ante somno indulgeas, quam præclaris
aliquod sententiis pectoris calathum obleueris

Interdum siquid de peso lectionis omissum, mul-
tam tibi iniungito.

Discite certis quibusdam ingeniis assuescere & in-
niti, quæ exprimas.

Probatiores autem legito semper.

Non abscedat dies in qua non aliquid adicias,
vt melior fias.

Nam eloquentiæ tantum studere, vt eruditione
doctior fias, non melior, diabolicum est.

Prodest eloquentia, si virtus fuerit magistra.

Et mores dicentis sunt qui persuadēt, non oratio.
Authores quibus paratur eloquētia sunt, Cicero
Terentius, Gellius, Quintilianus, Sallustius,
Erasmus. His præcipuè velut principibus elo-
quentiæ nitendum est.

Terentium quosdam audio contemnere & ve-
tare ne pueris prælegatur, sed eos qui nunquā
affecuti sunt Terentium.

Neque nos vnquā passim, & absque delectu om-
nes poetas probauimus.

In disciplinis quoque liberalibus. Item in Geo-
graphia, historiis, & in studiis linguarum con-
uenit saltem prima elementa attingere in pue-
ritia, sed de hoc aliās.

DE REDITV EX LVDO.

Dimissus à ludo, domum propera rursus, nec in
platea moram feceris.

Domi siquid est obsequii præstandum parenti-
bus, diligenter obi.

Quòd si vacat tecum repetere quod prælectum
est in schola, repete.

Nihil enim in vita pretiosius tempore.

Cogita enim quòd irrecuperabile est, & perit,
& quòd transigitur.

Vbi hora ingruerit prandii, mensam adornato,

DE APPARATV MENSAE.

Mensam in tempore adornato, sed ante appa-
ratum, pocula diligenter mundato.

Mensæ primū supponitur mappa.

Inde circulus æreus.

Proximè salina.

Post hæc orbes.

Ad postremum panis.

De poculorum appositione patriam imitare. Nā
hīc variant regiones.

CONSECRATIO MENSÆ

ex Chrysofomo.

Benedictus deus qui me pascis à iuuentute mea,
qui cibum præbes omni carni, reple lætitiā &

gaudio corda nostra, vt affatim quod satis est
habētes, abundemus in omne opus bonum in
CHRISTO IESU domino nostro, cum
quo tibi gloria, honor & imperiū, cum sancto
spiritu in omne æuum. Amen.

Pater noster qui es in cælis, &c.

Alia consecratio breuis.

Quicquid apositum est, & quicquid apponetur,
fœlix ac sacrum esse iubeat, sua qui benignitate
pascit vniuersa. Amen.

DE REMOTIONE MENSÆ

Eodem autem modo quo apparatus, ita & remo-
uetur mensa,

Orbes colligentur primū.

Post hæc, sacramenta & sal.

Inde caseus vel quicquid aliud est, *πρωμύκτων*,
id est secundarum mensarum.

At vltimum, vnā cū pane remouetur & mappa.

HYMNVS ET GRATIARVM

actio post sumptum cibum.

Gloria tibi domine, gloria tibi sancte, gloria tibi rex, quoniam dedisti nobis escas, imple nos gaudio & lætitia in spiritu sancto, vt inueniamur in conspectu tuo acceptabiles, nec pudeamus, quando reddes vnique secundum opera sua.

Amen. Pater noster, &c.

Alia gratiarum actio.

Gratias agimus tibi pater cælestis, qui tua ineffabili potentia condidisti omnia, tua inscrutabili sapientia gubernas vniuersa, tua inexhausta bonitate cuncta pascis ac vegetas, largire filiis tuis, vel aliquando tecum bibant in regno tuo nectar illud immortalitatis, quod promissisti, ac preparastiverè diligētibus te. Per IESVM

CHRISTVM. Amen. Pater noster.

DE GESTIBVS IN MI-

nisterio mensæ.

Erectus & compositis pedibus sta, sollicite animaduertens ne desit quid. Et cum infundendum siue quid porrigendum, apponendum, aut tollendum, ciuilitè id feceris.

Amandatus aliquò, reditum matura.

Ante & post epulas deo benedicas, & consecrationem recitabis.

Astans non turbabis vel interturbabis aliorum sermonem: sed interrogatus, breuiter respondeo.

Cantharos & vasa ne per obliuionem confundas,

vt alterum fundas pro altero, si varia sunt vina.
Salis ne obliuiscitor.

Scissum vel contractum mensæ ne apponito.

Internoctu sub cœnam aduigilato, attentè pro
emungendis lucernis, & ne quid foedi odoris
in nares redoleat conuiuantium.

Emungens ne extinguito.

Sed nec assuesces etiam quicquid de mensa re-
motum est, vel reconditum domi habetur, ab-
ligurare.

Actis gratis, & sublatis omnibus, siquid vacat,
lusu quopiam honesto animum laxa cû sodali-
bus donec hora reuocet in ludum à lusu

DE MORIBVS OBSERVANDIS in conuiuio.

Si autem contingat, vt ipse quoque mensæ accu-
bas, hæc obseruabis,

In primis vngues præscissos habeto.

Manus lauato.

Erectus accumbito.

Hospiti collocanti acquieueris.

Ebrietatem fuge.

Sobrius esto.

Sic præbebis hilarẽ te, vt semper memineris
quid deceat ætatem tuam.

Postremus omnium admoueto manum patinæ

Siquid datur lautius, recusato modestè.

Si instabitur, accipe, & gratias age.

Mox decerpta portiuncula, quod reliquum est,
illi reddito, aut alicui proxime accumbenti,

Alterius tamen vxori, marito affidentē, nihil reddideris.
Similiter principi, aut magnati nihil reddideris.
Parenti, amico, cognatis licet frangere, & distribuere, quæ optima videntur.
Siquid lautius ministratur, vt hepar piscium, & alia quædam, partius gustaueris, & reliquum distribuas.
Siquis præbilet tibi, hilariter illi bene precator, sed ipse bibito modice. Si non fitis, tamen ad moueto cyathum labiis.
Arride loquentibus.
Ipse nequid loquere, nisi rogatus.
Siquid obscœni dicitur, ne arride: sed compone vultum quasi non intelligas.
Ne cui in mensa obtrectato.
Ne cui temet anteponito.
Ne tua iactato.
Ne aliena despicio,
Esto comis erga tenuis fortunæ sodales.
Deserto neminem.
Ne sis lingua futili.
Ita fiet, vt sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.
Si videris conuiuium esse prolixius, precatus veniam, ac salutatis conuiuii, subducito te à mēsa
Panem pectore ne proscideris.
Digitulos, proscindens cultro, ne apposueris.
Quæ ante & iuxta te posita sunt edito.
Decerpturus ex catino quippiã, summo cultro

comprehendito.
Ne, vt sus, effundas te supra cibum.
Ne confundas, vel turbaueris præsertim digitis
quæ posita sunt in catino.
Oua manducaturus, panem conscindito frustilla
tim prius. Verùm nequid præterfluat curabis
Maturè edes ouum.
Testas non confractas in catinum reiicito.
Inter edendum ouum non potabis
Comesturus, thoracè præseruabis ne comacules
Piper quoque edens digitos non prætinges.
Suprema labia, aut nasum manica non emuges
inter epulandum.
Nasum non absterges, nisi stropheolo, idque ci
uuliter & modeste.
Mucum digito non excalpes.
Salino digitos ne indas, neve salsamentis & pi
peratis omnibus.
Buccellas ne nimis defas sumito, vel amplas, sed
singulas conscindito.
Ex ore nihil extraxeris in orbem:
Caput inter epulas ne scalpito.
Omnis cachinnus effusus in conuiuio turpis est.
Potaturus duobus digitulus labra suprema abs
tergito.
Non appareat supernatans in poculo tuo sagi
men aut pinguedo.
Sed neque cibum habens in ore, & necdum voz
rato potabis.
Simul & mandere & loqui rusticum.

Screare similiter, aut oscitare, aut expuere crebrius, similiter inciuile habetur.

Agreste & ethnicum est, in supremo cubito recumbere.

Panem tinctum vino edere ex poculo, in coetu hominum ridiculum est.

Non recumbas in dorso supinus.

Cochleari quantum satis est haurito & sorbeto.

Inter sorbendum nihil distilles, neque bis vno haustu sorpseris.

Donec maderis & glutineris ne sorbeas iterum ^{ros} Caninum est immensos bolos vorare, & ossa rodere.

In ossibus siquid pulpamenti haeret, modestè cultro proscindito.

Alii verò conuiuæ quid præcerpât, vel appositum habeant, ne temere circumspectaueris.

Quod semel dentibus demorsum ac rosum, proplidine inferas.

Italica, & Galliensi ciuitas est, sed apud Germanos turpis, ossium & eduliorum quicquillas sub mensam deiicere.

Indecens quoque vnguibus, lingua aut cultro re purgare debet: sed agendum id est extra conuiuium

DE HIS QVAE POST PRANDIUM.

Compositis & remotis omnibus, atque gratiis actis, siquid vacat, lusu quopiam honesto laxa cum sodalibus animum, donec hora reuocet à lusu in ludum.

Ad lectionem adis rursus in tempore, totis viribus hoc agens quod postulat locus.

DE REFECTIONE PRIVATA.

Cibus sit temperatus ac tempestivus.

Prande liberalius.

Cœna parcius.

Cibi vel potus non quantum libidini, sed quantum naturæ satis est sume.

Pransus hilariter quædam facito.

Sub cœnam paulisper ambula.

Cœnaturus idem facito.

Ieiunus studebis ac scribes.

DE PRAECEPTORE ELIGENDO, & obedientia illi exhibenda

Præceptorem tibi deligas quàm eruditissimum.

Neque enim fieri potest, ut is rectè quinquam erudiat, qui sit ipse ineruditus.

Quem simul atque nactus fueris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filii vicissim in illum induas affectum.

Neque minorem enim honorem debemus iis, à quibus rectè viuendi rationem, quàm à quibus viuendi initia sumpsimus.

Alioquin credito te frustra literatum præceptorum habiturum, nisi habueris & amicum.

Deinde, ut te illi attentum, & assiduum præbeas Optima quæque statim ac primùm dice.

Extremæ est dementiæ discere dediscenda.

Præceptorem interpretantem, non attentus mo

dò, sed & audis ^{auscultato.} ^{ex f. 101 v. 14}
Non contentus impigre sequi differentem, ali-
quoties præuolare contende.

Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam li-
teris mandabis, fidelissimis vocum custodibus.

Noli committere, vt codices eruditos habeas
ipse ineruditus.

Audita ne effluant. aut apud te, aut apud alios
retracta:

Diem in horas partire, quibus certa habeas quæ
legas.

Nec his contētus, aliquam temporis partem ta-
cita cogitationi tribuere memento.

Conflictatio, & tanquam palæstra ingeniorum
neruos animi præcipue tum ostendit, tum ex-
citāt, tum adauget.

Nocturnas lucubrations atque intēpestiua stu-
dia fugito. Nam & ingenium extinguunt, & va-
letudinem vehementer offendunt.

Aurora musis amica est, apta studiis.

DE RATIONE STUDII EX RO- dolpho Agricola.

In studiis formandis duo præcipue spectanda
sunt:

Primùm quod studiorum genus maxime sectari
velis. Secundùm, qua ratione, in eo quod ele-
geris, plurimum efficias.

De primo, si facultatum vberior copia, & fœlici-
or ingenii vis tributa est, quantum in te est, to-
tis viribus ad optima te conferto.

Optima autem sunt studia linguarum, Poesis, Oratoria, Geographia, Medicina, Historiæ, & cognitio Sacrarum literarum.

Steriles & ieiuniae scientiae sunt, quas vocamus artes, ius canonicum, Barbaries grammatarum, & Sophistica philosophorum: quae miseras adolescentium onerant aures, & meliorem ingenii spem in plerisque tenerioribus adhuc annis, velut in herba enecant.

Meliores artes sic recte ab infantia discas, si quod apud probatos auctores legeris, id ipsum quam maxime propriis, & idem significantibus verbis reddere vernaculo sermone coneris: ut quoties dicendum tibi aliquid est, aut scribendum, quando concipiendis verbis apud animum tuum, sese quo natura fert, vernaculus sermo protulerit, statim quoque Latina verba iam praeidem illi hoc usu accommodata sequantur.

Ad haec si scribere voles, optimum erit id ipsum quam plenissime, rectissimeque patrio sermone intra animum tuum formare: deinde Latinis pure, proprieque id significantibus explicare. sic fiet ut omnia aperte, & quam maxime plene dicantur. Et alia multa in epistola, quam de formando studio auctoris scripsit elegantissimam.

QVAE SIGNA OPTIMAE

indolis, ex Erasmo atque Politiano.

Magistris dare operam non assiduam modo, sed alacrem

Doctioribus condiscipulis se adiungere.

Et quos moribus vel tamæ obfore credat, ab eorum consuetudine penitus abstinere.

Nullum cum aliis certamen habere, nisi de literis, ac de iis perpetuum.

Facile percipere quæ traduntur, retinere fideliter, imitari foeliciter, pronuntiare eleganter.

Vt caueat ne loquendo præcipitet sermonem, aut hæfret lingua, aut palato immurmuret. Sed distincte, clare, articulataque singula verba proferre consuefcatur.

Vt pudeat ad aliis superari, imò magis præuolare contendat.

Emendatus non irascatur: laudatus gaudeat.

Vt studeat ne quid ineptum, immodestum, improbum siue durum in se appareat.

Ne inuerecunda frons elatum superciliu, licentes oculis proteruor lingua siue inconstans vultus notari possit.

Et non aliquid postremo vel in facie tota, vel in gestu, vel in statu, vel in incessu quod offēdat quod molestum aut odiosum esse possit.

MODVS REPETENDAE
lectionis ex Erasmo.

Quibusdam prima ac vnica ferè cura est, statim ad verbum ediscere, quod equidem non probo. Est enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius. Quorsum enim attinet psittaci more verba non intellecta reddere? Commodiorem igitur viam accipe.

Lectionem quidem auditam continuo relege.
ita ut vniuersam sententiam paulo altius ani-
mo infigas.

Deinde a calce rursus ad caput redibis, & singu-
la verba excutere incipias, ea duntaxat inquis-
rens, quæ ad grammaticam curam attinent: vi-
delicet, si quod verbum obscuræ, aut ancipitis de-
riuationis, si heteroclitæ coniugationis, quod
supinum, quod præteritum faciat, quos habeat ma-
iores, quos nepotes, quam constructionem, quid
significet, & huiusmodi nonnulla,

Hoc ubi egeris, rursus de integro percurrito,
ea iam potissimum inquisrens, quæ ad artificium
rheticum spectant.

Siquid venustius, siquid elegantius, siquid concin-
nium dictum videbitur, annotabis indice, aut
asterisco apposito.

Verborum compositionem inspicias, orationis de-
cora sciscitabere. Authoris consilium indaga-
bis, qua quidque ratione dixerit.

Ubi qui te delectauerit vehementius, caue præ-
ter casam (quod aiunt) fugias. Fige pedem, ac
abs te ipso rationem exigere, quare tantopere sis
ea ratione delectatus: cur non ex cæteris quo-
que parè cœperis voluptatem. Inuenere te acu-
mine, aut exornatione aliqua oratoria, aut com-
positionis harmonia, aut (ne omnia persequar)
simili quadam causa commotum fuisse.

Quod si aliquod adagium, siqua sententia, siquod

prouerbum vetus, si qua historia, si qua fabula
si qua similitudo non inepta, si quid breuiter, acu
te, aut alioqui ingeniose dictum esse videbitur
id tanquam thesaurum quendam animo diligē
ter reponendum ducito ad vsum & imitatio
nem.

His diligenter curatis, ne pigeat quarto iterare.
Nam hoc habent eruditorū virorū, summo inge
nio, summis vigiliis elucubrata scripta, vt mi
lies relecta magis magisque placeant, semp̄
que admiratori suo nouū miraculū ostendant.
Id quod tibi in tabula tua sæpenumero, nec sine
caussa laudata, euenire solet, quod antea non
animaduertisses, idē tibi multo amplius in bo
nis authoribus eueniet.

Releges igitur quarto, ac quæ ad philosophiam,
maxime verò Ethicē referri posse videantur,
circumspicies, si quod exemplum quod moribus
accommodari possit.

Quid autem est, de quo non vel exemplum viuē
di, vel imago quædam, vel occasio sumi queat
Nam aliorum pulchre ac turpiter factis, quid de
ceat, quid non iuxta videbimus.

Hæc si facies, iā vel edidiceris, quāquā aliud egisti
Tum demum, si libet, ad ediscendi laborem acce
dito, qui tum aut nullus erit, aut certe perquam
exiguo.

Quid deinde? Restat vt cum studiosis congregia
ris, tuas annotationes in medium proferas, vi
cissimque illorum audias, alia laudabis, alia re

prehendes, tua partim defendes, partim castigari permittes.

Postremò quod in aliis laudasti, tuis in scriptis imitari conaberis.

Item à lectione subinde surgas, ac tecum inambulans, quæ legeris, repetas.

DE GESTIBVS IN LVDIS ET
re creatione animi.

Interdum animus laxandus à studio, remittendusque est.

Id efficitur honestis ludis & laxamentis.

Laxamenta honesta sunt, quæ pueros decent:

trochus, pila, globi, agitatio corporis, cursus, ludus sphaeræ, saltus.

Saltus genera sunt: saltus locustarum, vtraque tibia, iunctis pedibus, vnica tibia.

Probatur & palæstra, & gladiatoria, si in præsentia præceptoris & absque inuidia fiat.

Natandi artis præstat spectatorem esse potius, quàm actorem.

Præstat & in cantionibus, & instrumentis musicalibus ingenium exercere: quo delectamento nihil ciuilius, nihil musis magis accommodum

Ludi prohibiti, sunt alea, tesseræ, carthæ, natate in aquis, & si qui sunt alii huius generis, ganeo num exercitamenta.

Decorant ludum grauitas, honesta lætitia, viuacitas, vigor animi, ordo, charitas mutua, ingenuè & legitimè ludere, virtute non fraude, vincere.

Dehonestant ludum nimia insolentia, clamor, infania, immoderata & stulta gesticulationes, nimia turba, dolus malus.

In honestis ludis pulchrum est arte vincere, Etsi quilibet locum suum graui ter tuetur.

Hanc gratiam conciliat quibusdam latioris quaestus spes.

Leges ludorum haec sunt, nequis inter ludendum natua aut vernacula lingua loquatur, sed vel ea quae familiaris minus est, inde fiet ut & ludendo discatur.

Longe utilissimum fuerit statuta mercede, certatim ex authoribus aliquid recitare.

Id fieri curabit diligens praceptor.

MONITORIA IN COMMVNIBUS CONGRESSIBUS.

Quoties alloquitur te quispiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis statum.

Aperi caput.

Vultus sit nec tristis, nec toruus, nec impudens, nec proteruus, nec instabilis, sed hilari modestia temperatus, oculi verecundi, semper intenti in eum cui loqueris. iuncti pedes, quietae manus

Nec vacilles alternis tibus, nec sint gesticulosae manus.

Nec mordeto labra.

Nec scalpito caput.

Nec fodito aures.

Vestis item ad decorum componatur.

Totus cultus, vultus, gestus, & habitus corporis
ingenuam modestiam, & verecundam indolē
præ se ferat.

Ne sis inepte loquax aut præceps.

Nec vagetur animus interim, sed sis attentus
quid ille dicat.

Siquid erit respōdendū, id facito paucis, & puden
ter, subinde præfatus honorem: nonnunquam

* & addito cognomento honoris gratia.

Atque identidem modice flectas alterum genu,
præsertim vbi responsum absolueris.

Nec abeas nisi prætatus veniam, aut ab ipso dis
missus.

DE VITANDO PRAVORVM confortio.

Adiuuat & profectum bonæ educationis, prauo
rum confortia vitare.

De his sic admonet Salomon, Fili mi si te lactaue
rint peccatores, ne acquiescas eis.

Ne delecteris in semitis impiorum.

Nec tibi placeat malorum via.

Et Paulus, Corruptunt bonos mores colloquia
praua.

Et, Modicum fermentum totam massam cor
rumpit.

DE BONORVM SOCIETATE ambienda.

Nullibi libentius verſeris, quàm in conspectu
magistorum.

Doctiores & modestiores condiscipulos humanitate tibi & obsequio deuincito.

Nam hoc omnium maximè conducit ad eruditionem, si quis cum studiosis & eruditis assiduam & domesticam consuetudinem agere possit.

DE VERECUNDIA .ADHIBENDA in incessu.

Sunt qui sensim ambulando gressus imitantur histrionum, & quasi fercula pomparum portantium, & quotiescunque gradum transferunt, modulos quosdam seruare videntur, horum gressum, vt pestem, fugito.

Nec cursim nimis ambules, nisi cum causa existat alicuius periculi, vel iustae necessitatis, sed nec lentè nimis.

Est gressus probabilis, in quo est species auctoritatis, grauitatisque pondus, tranquillitatis vestigium. hunc imitare.

In summa, Motus sit purus & simplex.
Nihil fucatum & affectatum placet.

Motum natura informet.

Siquid autem in natura vitii est, industria emendet.

Vt ars desit, non etiam desit correctio.

~ale
DE PVDICITIA ET CASTITATE

Verecundiae pudicitia proxima est, quae nunquam tutius retinetur, quam per verecundiam & oculorum industriam, vt intueri impudicè mulierem

res paruipendas, non vt execreris sexum, sed
vt effugias flagitium.

DE VESTITV.

Investitu mediocritas, & decentia plurimum
commendatur.

Sint igitur vestes nec pretiosæ nimis, nec nimis
fordidæ, sed quæ publicam honestatem deceât
Semper hæreat hoc Ouidianum, Procul sint à te
iuuenes, vt fœmina, compti.

DE NVTRITIONE COMAE.

De hoc audi statutum Apostoli, Vir si comâ nu-
triat, ignominia est illi, mulier vero si comam
nutriat, gloria est illi, quoniã capilli ei pro ve-
lamine dati sunt.

Vir autem non debet velare caput suum, quoniã
est imago & gloria dei.

MONITORIA AD CIVILITATEM & CONVICTUM HUMANUM.

Principio eum animû obtine, qui nihil acerbum
nihil durum existimet, quod sit honestum.

Qui nullo vel metu deterritus vel spe captus ab
officio deflectatur.

Quàm optimos tibi adiungito.

Malos ne laceffito.

Tua ne iactes.

Aliena ne carpas, aut despicias.

Fac cum omnibus sis ante ferendus, ipse te præ-
feras nemini.

Cum bonis, officiis certa.

Nemini aduerseris.

Neminem deferto. *ve. si. gigno*

Esto comis etiam erga tenuis fortunæ sodales.

Omnibus te affabilem præbeto.

^{tuus} Domi hilaris.

Foris compositus.

Nemini tua arcana committas, memor quæ fal-
lax fit multorum amicitia.

Beneficium confers libenter.

Inuitus accipe.

Gloriam si contemnes, ultro te sequentis in-
queris, fugiet sequentem.

Ne capta laudari: sed facta laudanda. *si inuicior late*

Cum potentibus, aut nulla sit consuetudo, aut
comis.

Nullus sumptus tibi fit pretiosior temporis.

DE DISCRETIONE IN STVDIIS.

Contentione immodica obruuntur ingenia di-
scientium.

Affiduitas verò & mediocritate perdurat, & quo-
tidianis exercitationibus maiorem opinionem ac
certum accumulatur.

Satieta cum omnibus in rebus, tum præcipue
in literis nihil est perniciosius.

DE REDITV POST HORAS pomeridianas ad domum.

Domum reuersus, idem ages quod ante prædiū;

DE HIS QUAE POST COENAM

A coena suauibus fabulis temet oblecta.

Mox prosperam noctem parentibus precatus & familiae, mature te conferto ad nidum.

Illic flexis ante lectum genibus, tecum reputa quibus studiis dies tibi peractus sit.

Siquid est grauioris admissi, CHRISTI clementiam implora, ut ignoscat: pollicereque meliora

Sinihil est, age gratias illius beneficentiae, quod te seruarit ab omni vitio.

Deinde toto pectore, te illi commendato, ut protegat ab insidiis mali genii, & ab obscenis somniis.

His factis lectum ingressus modeste te componito in somnum.

Neque pronus cubueris, neque supinus: sed primum lateri dextro innitens, brachiis ita transuersim complicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra manu sinistro admota humero, leua dextro.

DE MEDITATIONE IN LECTO

sub requiem nocturnam.

Sub somnum exquisiti quippiam ac dignum memoria legito, de eo cogitante sopor opprimat.

Id experrectus a teipso reposcas.

In summa, Plinianum illud semper animo insidet tuo, Omne tempus perire, quod studio non impertias.

FINIS.

reprebas tua norma
mencij' vel mestij'

~~magna~~ ~~rectoria~~

~~lamea~~ sit inter sup^{er} adre/ ~~st~~
p^{ro}sumio.
in que frequen^{ter} fati^{er}
magis r^uminat^{ur} n^o s^umo

---

magis r^uminat^{ur} n^o s^umo
magna d^eg^{re}ta^{ur} quib^{us} d^e

ur d^e ^{ur}
oruct^{ur} u^oct^{ur}o^{ne}

Omne famp^{us} r^uinat^{ur} p^{er} p^{ri}nc^{ip}es
p^{er} d^eu^m m^ult^um d^eu^m q^uo^d
m^ult^um d^eu^m n^o f^uit u^oct^{ur}o^{ne}

no li dare d^eu^m r^uinat^{ur}

